

I කොටස

- ක්‍රි.ව. 1505 සිට 1948 දක්වා
- අනීතගන වූ සංස්කෘතික, ආගමික, අධ්‍යාපනික අංශ නැවත ජීවත් කිරීමේ ක්‍රියාවලිය
- පෘතුගීසි, ලන්දේසි, බ්‍රිතාන්‍ය
- පළාත් තුනකට විහාග කිරීම; ඒකීය මධ්‍යම පාලනයක් ස්ථාපිත කිරීම
- සර්වජන වැඩිහිටි ජන්දය මත පදනම් වූ ප්‍රථම ව්‍යවස්ථාදායක මන්ත්‍රී මණ්ඩලය නිර්මාණය
- නේ (1867), රබර් (1876)
- ජේම්ස් දාල්ට්‍යෝ, සී.ච්‍රිස්ට්‍රිය්.ච්‍රිස්ට්‍රිය්.කන්නන්ගර
- මිගලේවත්තේ ගුණානන්ද හිමි, වලිවිට සරණකර හිමි
- 1931 මැයිලොම් වයවස්ථාව
- විදේශ මුදල් ආදායම වැඩිවිම; රකියා අවස්ථා ස්ථාපිත වීම
- නැවීන අධ්‍යාපන පද්ධතියක් හඳුන්වාදීම; යටිනල පහසුකම් සංවර්ධනය
- සම්පූද්‍යාධික සමාජ ව්‍යුහය බිඳවැටීම; ආර්ථික අසම්බුද්‍යතා ඇතිවිම

II කොටස

13. පුනරුදය සහ එහි සාධක

(අ) ශ්‍රී ලංකාවේ පුනරුදය යනු යටත් විජීත යුගයේදී සිදු වූ සමස්ත සමාජ ප්‍රතිසංස්කරණයකි. මෙය ක්‍රි.ව. 1505 සිට 1948 දක්වා විහිදුණු ලේඛිභාසික සංකුමණික අවධියක් වන අතර, බවහිර යටත් විජීත බලවතුන්ගේ පාලනය යටතේ සම්පූද්‍යාධික ශ්‍රී ලාංකික සමාජය මූලික වශයෙන් පරිවර්තනය වීමෙන් ඇති වූ සංකීර්ණ ක්‍රියාවලියකි. පෘතුගීසි, ලන්දේසි සහ බ්‍රිතාන්‍ය යන යටත් විජීත බලවතුන් රටට ඕවුන්ගේ සංස්කෘතිය, ආගම, අධ්‍යාපනය සහ ආර්ථික ක්‍රමවේද ගෙන ආ අතර, මෙම බවහිර බලපූම් සම්පූද්‍යාධික අගයන් සමඟ ගැටුම් හා සංස්ථාවනයන් ඇති කළේය. මෙම ගැටුම් හා සංස්ථාවනයන් තුළින් ගොඩනැගුණු නව සමාජ ප්‍රතිමාවක් ලෙස පුනරුදය හඳුනාගන හැකිය.

(ආ) ශ්‍රී ලංකාවේ පුනරුදෙයට මූලික වූ සාධක පහක් හඳුනාගත හැකිය. පළමුවන සාධකය වන්නේ යටත් විෂේෂ බලපෑමයි. පෘතුගිසි, ලන්දේසි සහ බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විෂේෂ බලවතුන්ගේ පාලනය හරහා බටහිර සංස්කෘතිය, ආගම, අධ්‍යාපනය හා ආර්ථික ක්‍රමවේද හඳුන්වාදෙන ලදී. මෙම බලපෑම සම්පූදායික සමාජයේ මූලික ව්‍යුහය වෙනස් කළේය. දෙවන සාධකය වන්නේ බටහිර අධ්‍යාපනයයි. මිශනාරි හා රජයේ පාසල් හරහා ඉංග්‍රීසි භාෂාව හා බටහිර දැනුම ප්‍රව්‍ලිත වීමෙන් ප්‍රබුද්ධ පන්තියක් ඇති වූ අනර, ඔවුන් සම්පූදායික සමාජයේ විවේචනාත්මක වින්තනය ප්‍රවර්ධනය කළහ. තෙවන සාධකය වන්නේ ආගමික පුනර්ජීවනයයි. බෙඟදේ පුනරුදෙය හරහා බුද්ධාගම ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම සිදු විය. මිගේටුවන්නේ ගුණානන්ද හිමි, වලිවිට සරණාකර හිමි සහ අනගාරක ධර්මපාල වැනි නායකයින්ගේ නායකත්වය යටතේ බෙඟදේ අධ්‍යාපන පද්ධතියක් ස්ථාපිත කිරීම සහ බෙඟදේ සංස්කෘතිය ආරක්ෂා කිරීම සිදු විය. සතරවන සාධකය වන්නේ ආර්ථික වෙනස්කම්වේ. ස්වයංපෝෂීත කෘෂිකර්මයේ සිට වාණිජ කෘෂිකර්මයට මාරුවීම, තේ සහ රඛර් වැනි නව වගා හඳුන්වාදීම, මුදල් ආර්ථිකය හඳුන්වාදීම සහ බැංකු පද්ධතිය ආරම්භය මෙහිදී සිදු විය. පස්වන සාධකය වන්නේ දේශපාලනික හා ජාතිකවාදී වළනයයි. යටත් විෂේෂ පාලනයට එරෙහිව ජාතිකවාදී වින්තනය වර්ධනය වීම, 1931 මැක්බොම් වයවස්ථාව සහ නිදහස් අරගලයේ විවිධ අවස්ථා හරහා දේශපාලනික ස්වයං පාලනය සඳහා අධිෂ්ථානය වර්ධනය වීම මෙහිදී සිදු විය.

14. කොළඹයක් සම්මේලනය සහ මැක්බොම් වයවස්ථාව

(ආ) බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විෂේෂ පාලනය යටතේ ශ්‍රී ලංකාවේ මධ්‍යම පාලන ඒකාබද්ධ කිරීමේ ක්‍රියාවලිය 1833 කොළඹයක් සම්මේලනය හරහා සිදු විය. 1815 මහනුවර රාජධානීය අල්ලා ගැනීමෙන් පසු සමස්ත දිවයිනම එක්සත් පාලනයක් යටතට ගැනීමේ අවසාන පියවර ලෙස මෙම සම්මේලනය ක්‍රියාත්මක විය. මෙහිදී දිවයින පළාත් තුනකට වීඩාග කරන ලදී; බටහිර, දකුණු සහ උතුරු පළාත් ලෙසයි. එක් එක් පළාත කොළඹ නගරය මධ්‍යස්ථානය කරගත් ඒකීය මධ්‍යම පාලනයක් යටතට ගන්නා ලදී. මෙමගින් විවිධ ප්‍රදේශවල පැවති බදු පද්ධති ඒකාකාරී කරන ලද අනර, බ්‍රිතාන්‍ය නීති පද්ධතිය හඳුන්වාදෙන ලදී. අධිකරණ ක්‍රමය කේන්දුගත කිරීම සහ අකාර්යක්ෂම පරිපාලන ක්‍රම ඉවත් කිරීම ද මෙහිදී සිදු විය. මෙම ප්‍රතිසංස්කරණය මධ්‍යම පාලන ඒකාබද්ධ කිරීමේ ක්‍රියාවලිය ලෙස හැඳින්වෙන අනර, එය තුනන ශ්‍රී ලංකාවේ පරිපාලනික ව්‍යුහයේ පදනම ලෙස සැලකේ.

(ආ) 1931 මැක්බොම් වයවස්ථාව යටත් විෂේෂ ශ්‍රී ලංකාවේ දේශපාලන ඉතිහාසයේ විෂ්ලේෂකාරී වෙනසක් ලෙස සැලකේ. මෙම වයවස්ථාවේ ප්‍රධාන විශේෂත්වය වූයේ සර්වජන වැඩිහිටි ජන්දය මත පදනම් වූ ප්‍රථම වයවස්ථාදායක මන්ත්‍රී මණ්ඩලය

නිර්මාණය කිරීමයි. වයස අවුරුදු 21අ ඉහළ සියලුම පුරවැසියන්ට ස්ත්‍රී, පුරුෂ හේදයකින් තොරව ජන්ද බලය ප්‍රදානය කිරීම ආසියාවේ ප්‍රථම වතාවට හඳුන්වාදුන් සර්වපන ජන්ද පද්ධතියකි. ද්වීමණ්ඩල පද්ධතියක් හඳුන්වාදෙන ලදී: රාජ්‍ය සභාව ව්‍යවස්ථාදායක බලනල දරන අතර මන්ත්‍රී මණ්ඩලය විධායක බලනල දරයි. ප්‍රාදේශීය ආණ්ඩු සංකල්පය හඳුන්වාදීමෙන් පළාත් පාලන ආයතන ස්ථාපිත කරන ලදී. විධායක, ව්‍යවස්ථාදායක, අධිකරණ අංශ වෙන්ව ක්‍රියා කිරීමේ මූලධර්මය අනුගමනය කරන ලදී. "රාජ්‍ය තුළ රාජ්‍යය" ලෙස හැඳින්වෙන අර්ධ-ස්වයං පාලන ක්‍රමයක් හඳුන්වාදෙන ලද අතර, විවිධ ජනවර්ගවලට සමාන නියෝජනය ලබාදීම සහතික කරන ලදී. මෙම වයවස්ථාව ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රජාතනත්ත්වාදී සම්ප්‍රදායේ ගැඹුරු පදනම ලෙස සැලකේ.

15. ආර්ථික වෙනස්කම් සහ නේ වගාවේ බලපෑම

(ආ) පුනරුදු යුගයේදී ශ්‍රී ලංකාවේ ආර්ථිකය ස්වයංපේෂීත කෘෂිකර්මිය ආර්ථිකයකින් වාණිජ කෘෂිකර්මිය ආර්ථිකයකට මූලික වගයෙන් පරිවර්තනය විය. මෙම පරිවර්තනය කෘෂිකර්මිය විෂ්ලවයක් ලෙස හැඳින්විය හැකිය. ස්වයංපේෂීත කෘෂිකර්මයේ සිට වාණිජ කෘෂිකර්මයට මාරුවීම සිදු විය. නේ (1867), රබර් (1876), කොජරා සහ කොකොෂ් වැනි නව වගා හඳුන්වාදෙන ලදී. මෙම වගාවන් අපනයන පදනම්ත් කෘෂිකර්මය සංවර්ධනය කිරීමට මග පැදිය. ආර්ථික ව්‍යුහයේ මූලික වෙනස්කම් සිදු විය. සම්ප්‍රදායික ගම්බද සමාජයේ සිට මූදල් ආර්ථිකයකට සංකුමණය වීම සිදු විය. බංකු පද්ධතිය ආරම්භ විය (ඛ්‍රීතානු ඉන්දියානු බංකුව, 1841). ණය සමාගම් සහ ව්‍යුහක්තිකරණ සමාගම් ඇතිවිය. ප්‍රවාහන හා සන්නිවේදන සංවර්ධනය සිදු විය. රේල් පණ්ඩිව (1864) ආරම්භ වූ අතර කොළඹ-කැන්දිය සේවය ඇරඹිණි. මාර්ග ජාලය සංවර්ධනය විය. වරාය (කොළඹ, ගාල්ල, ත්‍රිකුණාමලය) සංවර්ධනය විය. වෙළඳපල පද්ධතිය වෙනස්විය. විදේශ වෙළඳපල සමඟ සංඝ සංඝනා ස්ථාපිත වූ අතර අපනයන-ආනයන ආර්ථිකයක් බිහිවිය. ඛ්‍රීතානු බදු පද්ධතිය හඳුන්වාදීමෙන් රජයේ ආදායම් මූලාගු ලෙස බදු අයකිරීම ආරම්භ විය.

(ඇ) නේ වගාව ශ්‍රී ලංකාවේ ආර්ථික, සමාජ හා පරිසර ක්ෂේත්‍රවලට ගැඹුරු හා බහුමාන බලපෑම් ඇති කළේය. ආර්ථිකයට බලපෑම් ද්වීන්ව ස්වභාවයක් දැරීය. ධනාත්මක බලපෑම් ලෙස විදේශ මූදල් ආදායම වැඩි වීම, රජයට බදු ආදායම ලැබීම, රකියා අවස්ථා ස්ථාපිත වීම (ක්‍රියාත්මක අවස්ථා ඇතිවීම හඳුනාගත හැකිය. සංණාත්මක බලපෑම් ලෙස ආර්ථිකය නේ-රබර් මත අධික ලෙස රඳා පැවතීම, විදේශ වෙළඳපල උච්චාවනවලට අසුවීම, ආර්ථික අසමතුලිතතා ඇති වීම සහ ස්වදේශීය කෘෂිකර්මය පසුබැමට පත්වීම දැකගත හැකිය).

සමාජයට බලපෑම් ද ද්විත්ව ස්වභාවයක් දැරිය. ඩනාත්මක බලපෑම් ලෙස නාගරික කේත්ද සංවර්ධනය (නුවරඑළිය, බදුල්ල, හපුනලේ), නවීන සේවා අවස්ථා ඇතිවීම සහ සමාජ ගමන් බිමන් හැකියාව ඇතිවීම හඳුනාගත හැකිය. සංණාත්මක බලපෑම් ලෙස සමාජ අසමානතා වැඩි වීම, දක්ෂ ඉන්දියානු කමිකරුවන් ගෙන්වීමෙන් ස්වදේශීය සමාජයට බලපෑම්, සම්පූදායික සමාජ ව්‍යුහය බිඳවැශීම, සමාජ ස්ථාරගත කිරීම වැඩිවීම සහ සංස්කෘතික ගැටුම් ඇතිවීම දැකගත හැකිය.

පරිසරයට බලපෑම් ද ද්විත්ව ස්වභාවයක් දැරිය. ඩනාත්මක බලපෑම් ලෙස ආර්ථික වන වගාචන් හඳුන්වාදීම සහ ජල ජනනය වැනි සමහර පරිසර සේවා ලබාදීම සිමින වගයෙන් සිදු විය. සංණාත්මක බලපෑම් ලෙස විගාල වනාත්තර විනාශය (අක්කර ලක්ෂ ගණනක වනාත්තර විනාශය), ජෙව් විවිධත්වය අඩුවීම, පස අවනතිය, ජල සම්පත් දූෂණය, පරිසර තුළනය බිඳවැශීම සහ පාෂාණිකරණය වැඩිවීම දැකගත හැකිය.

16. අධ්‍යාපන පරිවර්තනය සහ බෙඟද්ධ පුනරුදය

(අ) පුනරුද යුගයේදී ශ්‍රී ලංකාවේ අධ්‍යාපන ක්ෂේත්‍රය සම්පූර්ණයෙන්ම පරිවර්තනය විය. බටහිර අධ්‍යාපන පද්ධතිය හඳුන්වාදීම මෙහි ප්‍රධාන ලක්ෂණය විය. මිශනාර පාසල් 1815 වර්ෂයට පසු ක්‍රිස්තියානි මිශනාරිවරුන් විසින් ආරම්භ කරන ලදී. රජයේ පාසල් 1836 වර්ෂයට පසු බ්‍රිතාන්‍ය යටත් විෂේෂ රජය විසින් ආරම්භ කරන ලදී. ඉංග්‍රීසි මාධ්‍ය අධ්‍යාපනය ප්‍රධාන අධ්‍යාපන මාධ්‍යය ලෙස ස්ථාපිත විය.

උසස් අධ්‍යාපන ආයතන ආරම්භ විය. කොළඹ ජේසු ක්‍රිස්තු කොලොජීය 1823 දී ආරම්භ විය. රෝයල් කොලොජීය 1836 දී ආරම්භ විය. විද්‍යාලංකාර පිරිවෙනු 1873 දී ආරම්භ වූ බෙඟද්ධ අධ්‍යාපන ආයතනයකි.

ස්ත්‍රීන්ගේ අධ්‍යාපනය ප්‍රවලින විය. රජයේ ගැහැණු පාසල් ආරම්භ විය. මිශනාර ගැහැණු පාසල් ප්‍රවලින විය. ස්ත්‍රීන්ගේ අධ්‍යාපන අයිතිය ස්ථාපිත විය.

ප්‍රජා අධ්‍යාපනය සංවර්ධනය විය. බෙඟද්ධ පන්සල් පද්ධතිය, හින්දු පන්සල් සහ ඉස්ලාමිය මද්රසා ප්‍රවලින විය.

අධ්‍යාපන පුනරුදයට කැපවූ පුද්ගලයන් විසින් මෙම පරිවර්තනයට මූලිකත්වය දුන්හ. ජේම්ස් ද අල්විස්ග්‍රාමීය අධ්‍යාපනය ප්‍රවලින කිරීමට කැප විය. සී.චිලිඩ්.චිලිඩ්. කන්නන්ගර බෙඟද්ධ අධ්‍යාපනය සංවර්ධනය කිරීමට කැප විය. පී.ඩී.එස්. කුලරත්න බෙඟද්ධ අධ්‍යාපන ප්‍රතිසංස්කරණ සඳහා කැප විය.

(ආ) බෙඟද්ධ පුනරුදයේ පසුබීම යටත් විෂේෂ යුගයේදී බටහිර ආගමික හා සංස්කෘතික බලපෑම් හමුවේ බුද්ධාගම පසුබීමට පන්වීමේ නත්වයක් ඇති වීමයි.

මිශනාරි ක්‍රියාකාරීත්වය, බෙඟේද සංස්කෘතිය අවනතියට පත්වීම යන කරුණු මෙම පසුබිම තුළ අනුලත් වේ.

බෙඟේද පුනරුදෙයේ ප්‍රධාන අරමුණු කිහිපයක් හඳුනාගන හැකිය. බුද්ධාගම ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම සහ විනාශ වූ විහාරස්ථාන ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම පළමු අරමුණ විය. බෙඟේද අධ්‍යාපන පද්ධතියක් ස්ථාපිත කිරීම දෙවන අරමුණ විය. බෙඟේද පන්සල්, පිරිවෙන්, විද්‍යාලයන් ආරම්භ කිරීම මෙහිදී සිදු විය. බෙඟේද සංස්කෘතිය ආරක්ෂා කිරීම තෙවන අරමුණ විය. සම්ප්‍රදායික අගයන්, වාරිතු, සාහිත්‍ය ප්‍රවර්ධනය කිරීම මෙහිදී සිදු විය. බෙඟේද මාධ්‍ය භා ප්‍රකාශන ව්‍යාප්තා කිරීම සනරවන අරමුණ විය. බෙඟේද පත්‍ර ප්‍රකාශන, ග්‍රන්ථ නිෂ්පාදනය මෙහිදී සිදු විය. බෙඟේද සංවිධාන ගොඩනැගීම පස්වන අරමුණ විය. බෙඟේද මහා මණ්ඩලය වැනි සංවිධාන මෙහිදී ගොඩනැගීණි.

බෙඟේද පුනරුදෙයේ ප්‍රධාන නායකයින් කිහිප දෙනකු හඳුනාගන හැකිය.

මිගේට්ටුවන්නේ ගුණානන්ද හිමි (1826-1890) බෙඟේද විවේචනාත්මක වින්තනයේ පියා ලෙස සැලැකේ. බෙඟේද දර්ශනය නවීකරණය කිරීම සහ "සද්ධර්මාලාංකාරය" ග්‍රන්ථ රචනය කිරීම ඔහුගේ ප්‍රධාන කාර්යය විය. වලිවිට සරණංකර හිමි (1698-1778) සියම් නිකාය ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම සහ බෙඟේද විනය පුනරුදෑය කිරීම සඳහා කැප විය. අම්බකොට විහාරය ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම ඔහුගේ ප්‍රධාන කාර්යය විය. අනගාරක ධර්මජාල (1864-1933) අන්තර්ජාතික බෙඟේද වළනයේ නායකයා ලෙස සැලැකේ. මහා බෝධි සංගමය පිහිටුවීම සහ බෙඟේද ප්‍රකාශන ව්‍යාප්තා කිරීම ඔහුගේ ප්‍රධාන කාර්යය විය. දෙවන විමලධර්ම සුරිය හිමි බෙඟේද අධ්‍යාපන පුනරුදෑයට නායකත්වය දුන් අතර බෙඟේද අධ්‍යාපන පද්ධතිය සංවර්ධනය කිරීම සඳහා කැප විය.

මෙම බෙඟේද පුනරුදෑය ශ්‍රී ලංකාවේ සංස්කෘතිය හා ආගමික අධිෂ්ථානය වර්ධනය කිරීමට මූලික වූ අතර, ජාතිකවාදී වින්තනය ඇති වීමට ද බලපෑම් ඇති කළේය.